

Всі вищепераховані пропозиції сприяють спрощенню митного контролю та митного оформлення товарів і збільшенню кількості експортних та імпорتنих операцій.

Література:

1. Организация работы с документами: Учебник/ Под ред. проф. В.А.Кудряева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2002. 592 с.
2. Основи митної справи: П. Пашко. Знання. К. 2002 р., - 318с.
3. Пашко П.В. "Електронна митниця" - головний шлях до митної безпеки держави // Транспорт і логістика. - 2007. - № 3. - с. 22 - 23. :
4. Таможенний контроль на пути к международным стандартам: Монография/ А.В.Полищук, П.В.Пашко, Е.Б.Самсонов, С.Н.Семка, В.В.Ченцов. Одесса: «Пласке» ЗАО,2009,- 476 С.
5. Україна випереджає Європейський союз у створенні "Електронної митниці" // Митна газета - № 19. - 2006. - с.1.
6. www.mdoffice.com.ua

Андросова О.Ф., к.е.н., Михайлова І.В.
Запорізький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розкрито сутність проблем обліку та аудиту кредитних операцій комерційних банків. Розглянуто причини виникнення проблемної заборгованості. Обґрунтовані актуальність проблеми повернення кредитів, причини їх виникнення та способи їх вирішення. Оцінено структуру кредитних портфелів банків, організацію обліку та аудиту кредитних операцій.

Ключові слова: банки, кредит, облік та аудит кредитних операцій, позичальник, кредитоспроможність, кредитний портфель, активи.

I. Введення.

З обліком та аудитом пов'язане успішне вирішення питання про впровадження зрозумілої системи управління кредитним портфелем, що сприятиме підвищенню дохідності кредитних операцій банків. На сучасному етапі в теорії та практиці кредитних відносин в Україні науковий підхід до кредиту як до економічної категорії ще належно не застосовується. Кредит є дуже важливою складовою розвитку сучасної ринкової економіки.

На теперішній час провідним видом кредиту є банківський. Банки є одним з найголовніших джерел кредитування. Кредитна діяльність банку потребує ретельної організації, тому, що позички є найприбутковішими активами банку і становлять основну частину їх активів [6].

Проблемам обліку та аудиту кредитних операцій присвячені наукові праці О.Ф. Андросової, А.М. Герасимовича, Л.М. Кіндрацької, В.Б. Кириленко, В.І. Ричаківської. Розробкою методики оцінки та аналізу цінних паперів займалися західні вчені, такі як Дж. Вільямс, М. Гордон, Дж.Лінтнер, Г. Марковіц, Дж. Тобін, Дж. Трейнор, В. Шарп, вчені-економісти І.А. Бланк, В.В. Ковальов, Ю.Я. Кравченко, О.В. Мертенс, Я.М. Міркін, О.М. Мозговий, Е.Л. Найман, А.А. Пересада, Л.О.Примостка, В.М. Суторміна, В.М.Федосов.

II. Постановка задачі.

Метою роботи є з'ясування успішної організації й вдосконалення обліку та аудиту кредитних операцій, виявлення взаємозв'язку між банками та позичальниками.

III. Результати.

Відображення інформації про отримані банківські кредити на рахунках бухгалтерського обліку залежить від того, до якого виду зобов'язань підприємства може бути віднесено заборгованість щодо таких кредитів.

Зобов'язання підприємства відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» поділяються на: довгострокові, наведені в розділі III пасиву Балансу; поточні, наведені в розділі IV пасиву Балансу.

Поточними згідно П(с)БО 2 «Баланс» слід вважати зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або мають бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Зобов'язання, які не є поточними, належать до довгострокових, термін повернення яких перевищує 12 календарних місяців або один операційний цикл підприємства, якщо останній більше 12 місяців (такі кредити можуть залучатися підприємством для придбання обладнання, оплати поточних витрат), відносяться до його довгострокових зобов'язань.

Принципова різниця між відображенням в обліку довгострокових і поточних зобов'язань полягає в такому: згідно пункту 10 П(с)БО 11 «Довгострокові зобов'язання», на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю. Поточні ж зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашень.

У Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств організацій та Інструкції про його застосування (Інструкція №29), затверджених наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. - V291, інформація про кредитні операції підприємства відображається на рахунках класу 6 «Поточні зобов'язання» та на рахунках 5 класу «Довгострокова заборгованість».

Кредитові обороти по рахунку 60 та 50 в розрізі кореспондуючих рахунків знаходять своє відображення у Журналі - ордері №4.

Записи в журналі - ордері здійснюються при надходженні виписок банку, причому кредитові обороти записуються загальними підсумками з усіх виписок банку за день.

Наприкінці місяця по журналу - ордеру підраховуються суми кредитових оборотів, перевіряються і записуються до Головної книги.

При видачі строкових кредитів строк повернення основної суми боргу встановлюється, ближче до кінця строку кредитування.

За кредитними лініями строк повернення кожного траншу (частини кредиту) встановлюється окремо в межах ліміту суми і строку дії кредитної лінії. У кожному окремому випадку графік погашення кредиту встановлюється індивідуально за бажанням клієнта [7].

Аналітичний облік по кредитним рахункам ведеться головним бухгалтером на підставі кредитного договору та договору застави після оформлення дозволів на надання кредиту, ведеться в картках особистих позичкових рахунків. Проведення оборотів по особистих позичкових рахунках здійснюється з відома головного бухгалтера, на основі перевірених та належно оформлених документів.

Суми сплачених процентів та період, за який вони утримані, заносяться у відповідні графи картки особистого рахунку на ПЕОМ. Після проведення записів виводиться залишок заборгованості по кредиту. Несплачені в строк згідно з кредитною угодою платежі, перераховуються на рахунок прострочених кредитів чи прострочених процентів [8].

Ще рік тому не було особливої проблеми ні для того, щоб одержати кредит, ні з його поверненням. У країні була стабільність. На теперішній час у країні фінансова криза. У тих, хто брав кредит у доларах виплати з ростом курсу валюти катастрофічно зросли, а зарплати залишилися на тому ж рівні.

Банки чекають повернення взятих коштів. Втім, не можна представляти банківські установи, як холодних фінансових монстрів. Виявляється, банки охоче йдуть на поступки своїм клієнтам. А що робити, коли за даними компетентного джерела, неповернення кредитів становить 5-10% [5].

Однак, бурхливий розвиток споживчого кредитування в Україні привів до ряду серйозних проблем. Зокрема, ці проблеми пов'язані із застосуванням нової схеми кредитування позичальників - видача кредитів клієнтам без пред'явлення довідок про доходи, проблеми відображення в бухгалтерському обліку. Ці кредити обліковуються на рахунку 220.

У цей час привабливість кредитування приватних осіб для банків обумовлюється застосуванням високих процентних ставок, які дозволяють банкам одержувати високу процентну маржу за досить короткий строк. Так, ставки по кредитах досягають 30- 60% річних і варіюються залежно від суми кредиту, строку, забезпечення. Разом з тим, клієнтів банку рідко інформують про реальні процентні ставки, приховуючи їх за всілякими комісіями, прописаними в кредитному договорі, а деякі банки надають точний графік погашення кредиту лише після підписання кредитного договору.

Слідством збільшення кількості виданих кредитів є різкий ріст неповернень по кредитах, що відповідно відображаються в бухгалтерському обліку, а саме: у разі несплати суб'єктом господарської діяльності у визначений в угоді термін суми кредиту, заборгованість вноситься на рахунки простроченої заборгованості за кредитами. Так, безпечна межа неповернень кредитів для банку становить 3-4%, і в деяких банках він уже перевищив припустиму норму. У дослідженні Міжнародного валютного фонду (МВФ), присвяченому питанням міжнародної фінансової стабільності відзначається, що швидкий ріст обсягів споживчого кредитування "становить небезпеку для економіки країн, що розвиваються," [3].

Велику роль в оцінці кредитоспроможності позичальників буде грати Бюро кредитних історій, які успішно функціонують у західних країнах. На сучасному етапі в Україні зароджується створення єдиного бюро кредитних історій: наприклад, у Криму бюро створено з ініціативи Приватбанку і його учасників. Аналогічна ситуація складається й в інших регіонах України. Відсутність єдиної бази даних по позичальниках негативно позначається як на позичальниках:

неможливість одержувати більше дешевої позички, так і на кредитних установах, що не мають можливість простежити кредитну історію клієнта [4].

Закон України «Про організацію формування й обігу кредитних історій» набув чинності в Україні вже з 29 січня 2006 року. Він дозволить уникнути видачі кредитів несумлінним позичальникам, за допомогою обміну інформацією про клієнтів між банками. Тільки комплексне рішення вищевикладених проблем дозволить стабілізувати сформовану ситуацію на ринку споживчого кредитування.

Заборгованість вважається проблемною у випадку порушення строків сплати відсотків по кредиту або основному боргу, при істотному зниженні ринкової вартості забезпечення по кредиту, а також в інших випадках передбачених законодавством.

Банк здійснює контроль за виконанням умов укладеного з позичальником кредитного договору, ефективним використанням наданого кредиту, своєчасним та повним його поверненням і сплатою процентів по ньому. Керуючись певними принципами, а саме:

- мета кредиту повинна бути виваженою;
- банк зобов'язаний глибоко вивчати можливості та потреби клієнта, а також його сферу і ринки діяльності;
- фінансово-кредитна установа мусить упевнитися в тому, що не зазнає значних збитків, якщо позичальник не зможе виконати своїх зобов'язань.

У період дії кредитного договору здійснюється аналіз господарської діяльності позичальника, його фінансового стану, у разі потреби проводяться перевірки на місцях грошових і розрахункових документів, бухгалтерських записів, звітних бухгалтерських і статистичних матеріалів, а також стану наданої банку застави. При цьому можуть бути використані всі види фінансової та іншої інформації, одержаної від позичальника, а також висновки аудиторських організацій про фінансовий стан позичальника.

Збільшення частки проблемних кредитів наближає банк до ймовірності банкрутства, щоб уникнути цього банки змушені формувати резерв, регламентований Положенням НБУ «Про порядок формування й використання резервів для компенсування можливих витрат по кредитуванню комерційних банків». Відповідно до цього положення банківські позички розділяють на п'ять груп: стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні.

З огляду на групу кредиту й наданої застави формується відповідне процентне співвідношення резерву до суми виданого кредиту. З погіршенням платоспроможності позичальника або не дотримання їм графіка погашення позички клас позичальника знижується, відповідно формується більший резерв.

Банки зобов'язані здійснювати розрахунок резервів під стандартну та нестандартну заборгованість протягом місяця, у якому здійснено кредитну опера-

цію. Порядок бухгалтерського обліку формування і використання резервів, списання та повернення раніше списаних безнадійних активів у комерційних банках України регулюються правилами фінансового обліку. Податковий облік регулюється Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» та змінами до нього.

Останнім часом, намітилася тенденція замовчування комерційними банками наявності проблемної кредитної заборгованості: так, у звітності банків у середньому зазначено 5% тоді як у реальності, частка заборгованості досягає 15% від кредитного портфеля. Банки приховують реальні цифри, боячись втратити певний рейтинг або престижність, але якщо тенденція збережеться, то в Україні проблема досягне такого ж масштабу, як й у Росії, де неповернення становить 20-30% всіх виданих кредитів. Але для України з її недостатньо розвинутою інфраструктурою, що включає в себе: бюро кредитних історій і колекторські компанії, ріст споживчого кредитування несе в собі ще більшу небезпеку, ніж у Росії.

Підвищені ризики створює й правова база. В Україні рівень ризику для банку, що працює в сфері споживчого кредитування набагато вище, ніж у західних країнах. Така ситуація склалася через недосконалість законодавства по захисту прав кредиторів [2].

На початку лютого поточного року Нацбанк нарешті дозволив комбанкам здійснювати «самостійно, на свій ризик» реструктуризацію заборгованості населення по банківських кредитах. Це дозволило банкірам запустити масштабні програми допомоги позичальникам, що опинились не в змозі обслуговувати кредити. По суті реструктуризація - це зміна первісних умов кредитування (строку, графіка платежів й інших параметрів), у результаті чого зменшується сума щомісячного платежу по кредиту, а виходить, знижується кредитне навантаження на бюджет позичальника. Відповідно до нових правил НБУ, у найближчі 2 роки (до початку 2011 р.) сам факт здійснення реструктуризації не буде приводити до погіршення якості (категорії) заборгованості. Тому банкам не прийдеється формувати додаткові резерви. Навпаки, якщо протягом останніх шести місяців перед реструктуризацією позичальник сумлінно обслуговував свій борг, банк може підвищити його клас на один шабель. Що, знову ж, зменшить необхідність у резервуванні. Регулятор рекомендував своїм підопічним проводити реструктуризацію кредитів виходячи з фінансових можливостей позичальника, тобто знижувати суму щомісячного платежу до прийнятного рівня. Крім того, Нацбанк призиває банкірів утриматися від застосування штрафних санкцій до позичальників, що опинились не в змозі виплачувати кредит і змушеним звернутися в банк за реструктуризацією.

Третій механізм реструктуризації - це кредитні канікули. Тобто період, коли позичальник звільняється від погашення тіла кредиту, але при цьому повинен сплачувати відсотки за користування позичкою. Найпростіше скористатися подібною пропозицією тим позичальникам, які гасили кредит з випере-

дженням графіка й створили певний запас міцності [1].

Людина має можливість тимчасово знизити навантаження на сімейний бюджет. В основному цей період часу обмежується 3-6 місяцями, в «Укрсиббанку» й «Фінанси і кредит» - до 1 року. В «Приватбанку», щоб одержати кредитні канікули, необхідно надати генеральне доручення на майно. Крім того, банки нерідко скасовують штрафні санкції за прострочення й пені.

Примітно, що банки практично не пропонують можливості конвертації доларових кредитів у гривневі за компромісним курсом. Одне з деяких виключень - Альфа Банк, що проводить конвертацію за пільговим курсом. Укргазбанк також надає можливість перевести кредит у гривню, але за ринковим курсом. При цьому висувуються досить складні умови.

Сьогодні банки настроєні домовлятися навіть із самими проблемними клієнтами, в цьому повинен бути зацікавлений позичальник. Якщо з фінансами в позичальника повний аут, тоді банк пропонує сприяння в продажі позикового майна. Оголошення може бути вивішене в Інтернеті. До речі, такі випадки вже були. А недавно у відділення одного з банків клієнт приніс ключі від квартири, що він придбав у кредит у докризові часи – ще 3 роки тому. Зараз платити за неї людина не в змозі. Позичальникові банк запропонував продати квартиру самому, щоб спробувати повернути частину витрачених на кредит грошей. Що стосується суду, то, як затверджують банкіри - це надзвичайний захід. Банки зрозуміли, що краще вести діалог із клієнтами. Втратити довіру людей простіше за все, а от завоювати його дуже складно. Тим більше, рано або пізно криза в Україні закінчиться, і народ знову понесе свої гроші в банки...

Як на нашу думку, необхідне вдосконалення законодавчої бази, яка регламентує банківське кредитування. Рух у цьому напрямі повинен бути поступовим, починаючи з методів регулювання інструкцій по кредитуванню та оцінки кредитоспроможності. Вважаємо потрібним викласти мету регулювання видачі кредитних коштів, завдання, а також створити сприятливе правове поле, яке передбачатиме удосконалення чинних положень та підготовку нових законодавчих актів.

IV. Висновки.

Бухгалтерський облік кредитних операцій ґрунтується на принципах, загальноприйнятих у міжнародній практиці, зокрема: безперервності діяльності установи банку, стабільності правил бухгалтерського обліку, обережності, поділу звітних періодів, дати операції, переваги змісту над формою, оцінки активів і пасивів, окремого відображення активів і пасивів.

Аналітичний облік банківських кредитів ведеться за видами кредитів банками, що надали їх, та строками погашення. Окремо ведеться облік пролонгованих та прострочених активів.

Таким чином, підвищення якості оцінки кредитоспроможності позичальника є передумовою підвищення надійності повернення виданих кредитів банками.

Система оптимізації кредитних положень повинна формуватися відповідно до кредитної політики банку та згідно чинних положень бухгалтерського обліку.

Вважаємо потрібним подальші дослідження присвятити розробці політики, що організує якомога вигіднішу форму визначення кредитоспроможності позичальника, та буде сприяти удосконаленню існуючих методів надання кредитів.

Література:

1. Гриньков Д. Деструктивізація. Бизнес.-2009.-№8.-С.33-35.
2. Гриньков Д. Чудо голодання . Бизнес.-2009.-№14.-С.24-38.
3. Гриньков Д., Каменев М., Мадай А. Из вращения. Бизнес.-2009.-№17.-С.29-32.
4. Ерпульова Т.І. Аналіз проблемної заборгованості комерційних банків/Проблеми матеріальної культури – Економічні науки.-2009.-№2.-С.15-18.
5. Зайцева Є.С. Проблеми споживчого кредитування населення в Україні та шляхи їх вирішення/ Проблеми матеріальної культури – Економічні науки. -2009.-№3.-С.24-27.
6. Череп А.В., Андросова О.Ф. Банківські операції: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – С.33 – 39
7. <http://ipoteka.net.ua/?p=2566>/Проблеми з виплатою кредиту
8. <http://intkonf.org/golovay-nm-krasnozhon-av-do-problemi-obliku-kreditnih-operatsiy/>